

Рекомендовано д. фарм. н., професором В. М. Толочком

УДК 615.15/.19:331.5:331.108

<https://doi.org/10.24959/sphhcj.18.118>

І. В. ПЕСТУН, Г. С. БАБІЧЕВА

Національний фармацевтичний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ РИНКУ ПРАЦІ СПЕЦІАЛІСТІВ ФАРМАЦІЇ

Мета: аналіз сучасних тенденцій на фармацевтичному ринку праці України та вивчення попиту на спеціалістів у сфері фармації.

Матеріали та методи: для досягнення поставленої мети було використано методи логіко-змістовного формування проблеми, кабінетних маркетингових досліджень та контент-аналізу провідних сайтів із працевлаштування (work.ua, rabota.ua, hh.ua, jobs.ua).

Результати дослідження. У роботі проаналізовано сучасні тенденції на вітчизняному фармацевтичному ринку праці. Досліджено структуру посад фахівців фармації відповідно до кадрових пропозицій роботодавців на провідних інтернет-ресурсах із працевлаштування. Розраховані HeadHunter-індекси відношення пропозицій до попиту на фармацевтичному ринку праці по обласних центрах України й за окремими вакантними позиціями. На основі отриманих результатів встановлено посади працівників фармацевтичних і аптечних підприємств, в яких сьогодні існує потреба. Сформовано прогноз стосовно стану і структури ринку праці України на 2018-2019 рр. Складено рейтинг найбільш затребуваних і дефіцитних посад на фармацевтичному ринку праці. Виділено ключові фактори, що впливають на формування ринку праці у секторі фармації.

Висновки. Затребуваність спеціалістів фармації на ринку праці України постійно зростає, що, зі свого боку, обумовлено активним розвитком національного фармацевтичного сектора. Для більшості посад, представлених на ринку праці, існує незадоволений попит у роздрібному сегменті, у сфері фармацевтичних розробок і випробувань, а також виробництва, дистрибуції і промоції лікарських засобів. На сьогодні вітчизняний ринок праці є дуже перспективним і привабливим для фахівців у галузі фармації.

Ключові слова: ринок праці; сучасні тенденції; спеціалісти фармації; вакансії; резюме; вакантні посади; кадрові портали.

I. V. PESTUN, G. S. BABICHEVA

THE STUDIES OF MODERN TRENDS AT THE DOMESTIC LABOR MARKET OF PHARMACY SPECIALISTS

Aim. To analyze the current trends at the pharmaceutical labor market in Ukraine and study the demand for specialists in the field of pharmacy.

Materials and methods. To achieve this aim the methods of logical-content formation of the problem, desk marketing research and the content analysis of the leading Internet sites for employment (work.ua, rabota.ua, hh.ua, jobs.ua) were used.

Results. In the work modern trends at the domestic pharmaceutical labor market have been analyzed. The structure of the positions for pharmacy specialists has been studied in accordance with the personnel proposals of employers on the leading Internet resources for employment. The HeadHunter-indexes of the ratio of offers to demand at the pharmaceutical labor market have been calculated for the regional centers of Ukraine and for individual vacant positions. Based on the results obtained the positions of employees of pharmaceutical enterprises and pharmacies, in which there is a need today, have been determined. The trends and the structure of the labor market in Ukraine for 2018-2019 have been predicted. The rating of the most popular and scarce posts at the pharmaceutical labor market has been compiled. The key factors affecting the labor market formation in the pharmacy sector have been identified.

Conclusions. The demand for pharmacy specialists at the labor market in Ukraine is constantly growing, and it, in turn, is due to the active development of the national pharmaceutical sector. For most of the posts at the labor market there is unmet demand in the retail segment, in pharmaceutical development and testing, and in production, distribution and promotion of medicines. Today, the domestic labor market is very promising and attractive for specialists in the field of pharmacy.

Key words: labor market; modern trends; pharmacy specialists; vacancies; summary; vacant posts; staffing portals.

И. В. ПЕСТУН, А. С. БАБИЧЕВА

ИССЛЕДОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ТЕНДЕНЦИЙ НА ОТЕЧЕСТВЕННОМ РЫНКЕ ТРУДА СПЕЦИАЛИСТОВ ФАРМАЦИИ

Цель: анализ современных тенденций на фармацевтическом рынке труда Украины и изучение спроса на специалистов в области фармации.

Материалы и методы: для достижения поставленной цели были использованы методы логико-содержательного формирования проблемы, кабинетных маркетинговых исследований и контент-анализа ведущих сайтов по трудоустройству (work.ua, rabota.ua, hh.ua, jobs.ua).

Результаты исследования. В работе проанализированы современные тенденции на отечественном фармацевтическом рынке труда. Исследована структура должностей специалистов фармации в соответствии с кадровыми предложениями работодателей на ведущих интернет-ресурсах по трудоустройству. Рассчитаны HeadHunter-индексы отношения предложений к спросу на фармацевтическом рынке труда по областным центрам Украины и по отдельным вакантными позициям. На основании полученных результатов определены должности работников фармацевтических и аптечных предприятий, в которых сегодня существует потребность. Сформирован прогноз относительно тенденций и структуры рынка труда Украины на 2018-2019 гг. Составлен рейтинг самых востребованных и дефицитных должностей на фармацевтическом рынке труда. Выделены ключевые факторы, влияющие на формирование рынка труда в секторе фармации.

Выводы. Востребованность специалистов фармации на рынке труда Украины постоянно растет, что, в свою очередь, обусловлено активным развитием национального фармацевтического сектора. Для большинства должностей, представленных на рынке труда, существует неудовлетворенный спрос в розничном сегменте, в области фармацевтических разработок и испытаний, а также производства, дистрибуции и продвижения лекарственных средств. Сегодня отечественный рынок труда является очень перспективным и привлекательным для специалистов в сфере фармации.

Ключевые слова: рынок труда; современные тенденции; специалисты фармации; вакансии; резюме; вакантные должности; кадровые порталы.

Постанова проблеми. Фармацевтичний ринок України є провідним сектором національного господарства, що продовжує динамічно розвиватися в умовах нестабільності та економічної кризи. Процеси інтеграції та консолідації на роздрібному сегменті фармацевтичного ринку сприяють активному поширенню аптечних мереж, відкриттю нових структурних підрозділів. Девальвація національної валюти і, як наслідок, підвищення вартості імпортованих лікарських засобів (ЛЗ) стимулюють розвиток вітчизняного фармацевтичного виробництва і дистрибуції. Такі тенденції обумовлюють формування стабільного попиту на спеціалістів у сфері фармации [1, 2]. Незважаючи на складну економічну ситуацію в Україні та зростаючий рівень безробіття, фармацевтичний ринок праці продовжує активно розвиватись, про що свідчать аналітичні звіти провідних кадрових агенцій. Так, за даними Міжнародного кадрового порталу hh.ua (HeadHunter Україна), протягом 2016 року кількість вакансій на сайтах із працевлаштування у фармацевтичному сегменті зросла на 46 %, за оцінками порталу work.ua – на 62 % у порівнянні з попереднім роком. Аналогічна тенденція спостерігалась протягом 2017 року і залишається досить актуальною на сьогодні [1, 3, 4]. За даними сайту work.ua, кількість вакансій стабільно

збільшується по відношенню до кількості резюме, що свідчить про існування попиту на фахівців у галузі фармации [4]. Отже, для забезпечення працевлаштування майбутніх випускників та визначення вакантних посад, що користуються популярністю серед роботодавців фармацевтичної індустрії, доцільним та актуальним є дослідження вітчизняного ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз кадрових пропозицій та структури посад на ринку праці фахівців фармации вже проводився нами раніше [5]. Дослідження фармацевтичного ринку праці в окремих сегментах вивчались низкою вітчизняних науковців, зокрема: у сфері управління якістю – В. І. Городецькою, В. О. Лебединцем, С. М. Коваленком, у сфері логістики – О. В. Посилкіною, Р. В. Сагайдак-Нікітюк [6-8]. Питанням, пов'язаним із менеджментом персоналу фармацевтичних і аптечних підприємств, присвячені праці О. В. Посилкіної, Ю. С. Братішко, Л. В. Галій, А. В. Кайдалової, М. О. Говорухи та ін. [7, 9-12].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте вивчення сучасного переліку кадрових пропозицій на ринку праці України й установлення посад спеціалістів фармации, в яких сьогодні існує потреба відповідно до тенденцій, притаманних фармацевтичному сектору,

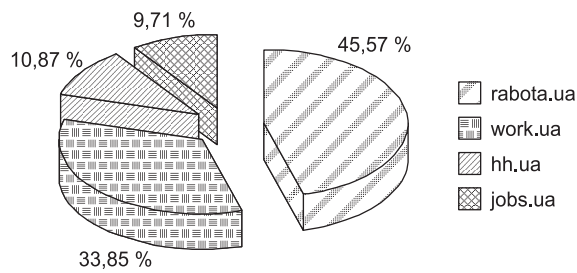

Рис. 1. Розподіл сайтів із працевлаштування за кількістю вакансій у рубриці «Медицина, фармацевтика, охорона здоров'я»

не проводилось і потребує окремого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є аналіз сучасних тенденцій на фармацевтичному ринку праці України та вивчення попиту на спеціалістів у сфері фармації.

Викладення основного матеріалу дослідження. Для досягнення поставленої мети було використано методи логіко-змістовного формування проблеми, кабінетних маркетингових досліджень та контент-аналізу провідних сайтів із працевлаштування (work.ua, rabota.ua, hh.ua, jobs.ua) [13-16]. Загалом було вивчено 15689 вакансій та 13947 резюме у рубриці «Медицина, фармацевтика, охорона здоров'я» за I-й квартал 2018 року. Розподіл сайтів із працевлаштування за кількістю вакансій у цій рубриці наведено на рис. 1, з якого видно, що найбільша кількість кадрових пропозицій зосереджена на порталах rabota.ua та work.ua.

До того ж, ці ресурси займають лідируючі позиції серед вітчизняних сайтів із пошуку роботи [17]. Зважаючи на той факт, що на цих інтернет-ресурсах відсутня окрема рубрика «Фармація», для детального аналізу відбирались вакансії та резюме, які

стосуються саме спеціалістів у сфері фармації.

Варто зазначити, що фармацевтичний сектор України протягом останніх 5 років входить до п'ятірки сфер діяльності, які знаходяться на піку популярності на вітчизняному ринку праці [6, 11]. Аналітики провідних кадрових агенцій та порталів відзначають низку спеціальностей, які будуть користуватися найбільшим попитом серед роботодавців на ринку праці України у найближчі роки [2, 18-20]. Користуючись результатами досліджень експертів кадрових агенцій, а також офіційними даними професійних сайтів із працевлаштування, ми сформували прогноз стану та структури вітчизняного ринку праці на 2018-2019 рр. у порівнянні з ринками праці Європи і США. На рис. 2 наведено перелік найбільш затребуваних професій в Україні та за кордоном.

Згідно з основними тенденціями розвитку світової та національної економіки значної популярності набуває сфера ІТ-технологій, що обумовлює досить привабливі перспективи для ІТ-спеціалістів як в Україні, так і за її межами. На підставі даних прогнозу, можна також з великою мірою упевненості стверджувати, що медична і фармацевтична галузі у 2018-2019 рр. будуть одними з найбільш активних роботодавців як в Україні, так і за кордоном. Показово, що лідируючі позиції серед визначених спеціальностей в Україні продовжують займати професії, пов'язані з маркетинговою діяльністю. На сьогодні маркетингове управління є основою стратегії розвитку багатьох вітчизняних підприємств, що, зі свого боку, обумовлює формування стійкого попиту на фахівців з маркетингу.

Перелік посад, затребуваних у сфері фармації, постійно розширюється та набуває

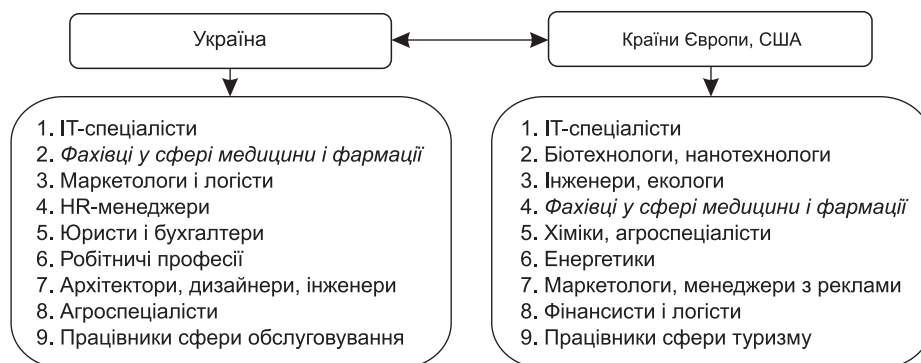

Рис. 2. ТОП-10 найбільш затребуваних професій у 2018-2019 рр. в Україні та за кордоном

змін відповідно до потреб фармацевтичного ринку. Отже, на наступному етапі дослідження за результатами аналізу вакансій, розміщених на потужних кадрових порталах *rabota.ua* та *work.ua*, були отримані дані стосовно структури вакантних посад, які пропонують роботодавці на вітчизняному ринку праці у фармації [15, 16].

Порівняльна характеристика переліку кадрових пропозицій з відсотковим розподілом за посадами станом на березень 2018 р. з аналогічними показниками за 2005 та 2009 рр. [5] наведена у таблиці. Незважаючи на динамічні зміни на ринку праці у сфері фармації, тенденції затребуваності фахівців за спеціальностями в кількісних показниках практично не змінилися. Популярними майже на тому ж рівні залишаються фахівці керівної ланки на різних сегментах фармацевтичного ринку. Проте значною мірою збільшилась кількість вакантних посад провізорів і фармацевтів, а також завідувачів аптечних закладів, що, ймовірно, пов'язано з активним розвитком роздрібного сегмента фармацевтичного ринку. Цим фахівцям роботодавці пропонують низьку зарплату при високій інтенсивності праці, що призводить до постійної плинності персоналу. Зберігається тенденція високих показників попиту на посади медичних (фармацевтичних) представників. Медичний представник на сьогодні – одна з найбільш затребуваних позицій не тільки у сфері просування фармацевтичних товарів, а й у загальній структурі ринку праці.

Як видно з таблиці, перелік кадрових пропозицій, в яких існує потреба на ринку праці у фармації, дещо розширився протягом останніх років, зокрема за рахунок таких посад, як керівник аптечної мережі, спеціаліст з клінічних випробувань, інженер-технолог, оператор call-центру. Проте аналіз структури посад, які запропоновані на ринку праці у фармацевтичному секторі, вказує на те, що перелік посадових пропозицій не завжди відповідає найменуванням ДК 003:2010, що обумовлює необхідність здійснення роботодавцями уніфікації їх штатних посад.

Зазначимо, що в Україні останнім часом динамічно функціонує ринок клінічних досліджень, близько 40 міжнародних компаній займаються клінічними випробуваннями [3].

Отже, однією з перспективних професій є спеціаліст з клінічних досліджень (Clinical Research Associate).

Посилення конкуренції на ринку між фармацевтичними компаніями та активне впровадження стратегії клієнтоорієнтованості позначається на зростанні затребуваності менеджерів по роботі з ключовими клієнтами (Сay Account Manager). Розширення каналів маркетингових комунікацій сприяє актуалізації посади оператора call-центру.

Протягом останніх років на вітчизняних виробничих фармацевтичних підприємствах зростає потреба у талановитих розробниках і кваліфікованих технологах, а також фахівцях з контролю якості та реєстрації ЛЗ. Лояльність до вітчизняного виробника збільшується, оскільки з кожним роком якість продукції, що випускається, стає вищою, а ціни на ЛЗ – більш конкурентоспроможними у порівнянні з імпортованими товарами. Слід відзначити, що практично всі вітчизняні виробники розширюють або активно модернізують свої виробничі потужності відповідно до міжнародних стандартів. Попит на спеціалістів з якості, стандартизації та сертифікації зростає у зв'язку з впровадженням відповідних належних практик.

Отже, фармацію можна віднести до непростих сегментів на ринку праці України. З одного боку, ця галузь одна з найбільш активних за кількістю вакансій, з іншого – конкуренція роботодавців у цій сфері належить до найвищих [2]. Моніторинг затребуваності спеціальності на ринку праці доцільно проводити за допомогою *hh*-індексу, який був запроваджений Міжнародним кадровим порталом *HeadHunter* [13]. Цей показник відображає рівень дефіциту професії на ринку праці і розраховується як відношення кількості розміщених резюме до кількості вакансій. Якщо індекс дорівнює 1, це означає, що на одну вакансію претендує не більше одного кандидата. Показник індексу нижче за 1 свідчить про існування незадоволеного попиту за певною спеціальністю або посадою.

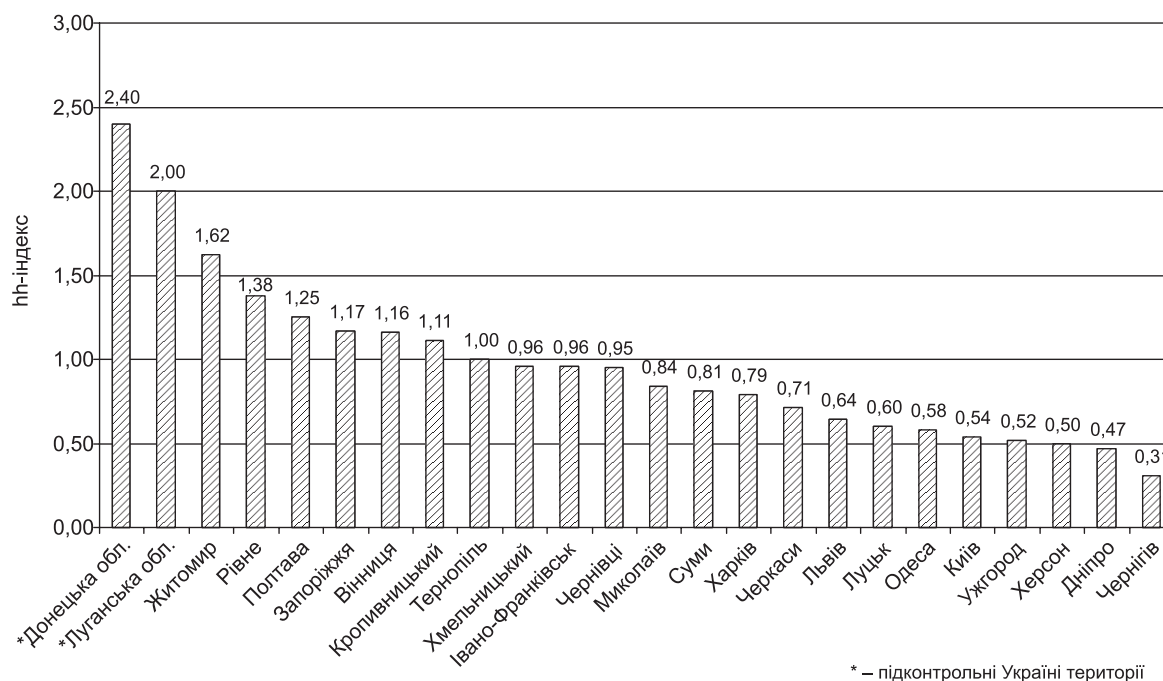
На рис. 3 наведено загальні показники *hh*-індексу у сфері фармації, розраховані за обласними центрами України.

Отримані результати свідчать про те, що в більшості регіональних центрів України,

Таблиця

**СТРУКТУРА ПОСАД СПЕЦІАЛІСТІВ ФАРМАЦІЇ ВІДПОВІДНО ДО КАДРОВИХ
ПРОПОЗИЦІЙ РОБОТОДАВЦІВ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ РИНКУ ПРАЦІ**

Перелік посад працівників у сфері фармації	Середні показники, %		
	2005 р.	2009 р.	2018 р.
1. Адміністративний персонал	10,6	7,04	7,54
Директор виробництва	–	0,82	0,06
Директор з розвитку і стратегії маркетингу	–	0,09	0,39
Директор (керівник) аптечної мережі	–	–	0,45
Директор оптової фірми	1,40	–	–
Директор (завідувач) складу	1,75	0,95	0,19
Заступник директора фармацевтичної компанії	1,50	0,17	0,13
Начальник (керівник) відділу маркетингу	–	0,43	0,06
Начальник (керівник) відділу медичних працівників	–	0,86	0,26
Начальник (керівник) відділу продажів	–	0,17	0,32
Начальник (керівник) відділу контролю якості	–	0,78	0,19
Керівник з розвитку роздрібною мережі	–	0,09	0,52
Керівник зовнішньої служби	–	0,69	0,32
Керівник відділу просування товару	–	0,26	0,13
Керівник відділу рецептурних ЛЗ	3,45	–	–
Керівник відділу бюджетних продажів	0,35	–	–
Керівник торговельного відділу	0,75	–	–
Завідувач аптеки, аптечного пункту, зам. завідувача	1,40	1,73	4,52
2. Менеджери, спеціалісти з просування ЛЗ	22,85	27,83	17,83
Регіональний менеджер	9,95	16,25	2,91
Менеджер з продажів	7,80	1,17	5,30
Менеджер із закупівлі товару	2,20	0,35	1,42
Менеджер з логістики	0,35	0,30	0,58
Менеджер по роботі з ключовими клієнтами (кейкаунт)	0,35	0,95	2,52
Бренд-менеджер	–	0,17	0,58
Менеджер з маркетингу	–	0,17	0,39
Бізнес-тренер	–	0,26	0,06
Продакт-менеджер	–	6,96	2,71
Мерчандайзер	–	0,17	0,13
Промоутер	–	0,26	0,19
Маркетолог	0,90	0,65	0,78
Аналітик з дослідження фармацевтичного ринку	1,30	0,17	0,26
3. Медичний (фармацевтичний) представник	48,30	54,54	41,63
4. Провізор, фармацевт	12,80	8,3	26,76
5. Спеціаліст з реєстрації ЛЗ	3,45	0,52	0,78
6. Спеціаліст з якості (уповноважена особа)	–	0,65	1,68
7. Спеціаліст з клінічних досліджень	–	–	0,97
8. Інженер-технолог	–	–	0,78
9. Оператор call-центру	–	–	0,84
10. Інші (хімік-аналітик, лаборант, маркувальник, комплектувальник, фасувальник)	2,00	1,12	1,19

* – підконтрольні Україні території

Рис. 3. Індеси відношення пропозицій до попиту на фармацевтичному ринку праці за обласними центрами України (I квартал 2018 р.)

показники індексу в яких менше 1, попит переважає над пропозицією, а отже, існує дефіцит певних спеціалістів фармації. Така тенденція обумовлює формування «ринку кандидата» і зростання конкуренції серед роботодавців на ринку праці у фармацевтичному секторі. Тобто спеціалісти з фармацевтичною освітою мають певні пріоритети та привабливі перспективи в процесі працевлаштування.

Слід також зазначити, що найбільші показники h-індексу зафіксовано на підконтрольних Україні територіях Луганської та Донецької областей, що, ймовірно, пов'язано зі складною економічною ситуацією та воєнними діями у цих регіонах і, як наслідок, високим рівнем безробіття.

На наступному етапі дослідження були розраховані h-індекси за найбільш вакантними посадами, заявленими роботодавцями на вищезазначених сайтах із працевлаштування. Результати розрахунку наведено на рис. 4, з якого видно, що для більшості посад існує незадоволений попит, проте найбільш дефіцитними на фармацевтичному ринку праці є менеджери по роботі з клієнтами, спеціалісти з якості, з клінічних випробувань, продакт-менеджери, а також фахівці у сфері виробництва. Враховуючи

існування невеликої кількості резюме, а отже, і шукачів роботи за цими позиціями, можна припустити, що вакансії за згаданими посадами будуть досить важко закритися у найближчі роки.

Значення індексу для таких посад, як провізори, фармацевти, медичні (фармацевтичні) представники і менеджери з продажів, майже дорівнює 1, що забезпечує цим фахівцям постійне місце в ТОП найбільш затребуваних спеціалістів.

У межах однієї спеціальності показник h-індексу має регіональні відмінності. Так, на рис. 5 як приклад представлені значення індексів, розрахованих по великих містах України за найбільш численними за кількістю вакансій посадами – медичного (фармацевтичного) представника і провізора (фармацевта).

Як видно з рис. 5, у Запоріжжі та Одесі значення h-індексу за посадою провізора / фармацевта складає більше 1, тобто пропозиція перевищує попит, а в Харкові така тенденція характерна для посади медичного представника. Найбільш дефіцитними є посади медичних представників у Дніпрі та Одесі.

Отже, за результатами дослідження було сформовано прогноз стосовно ситуації

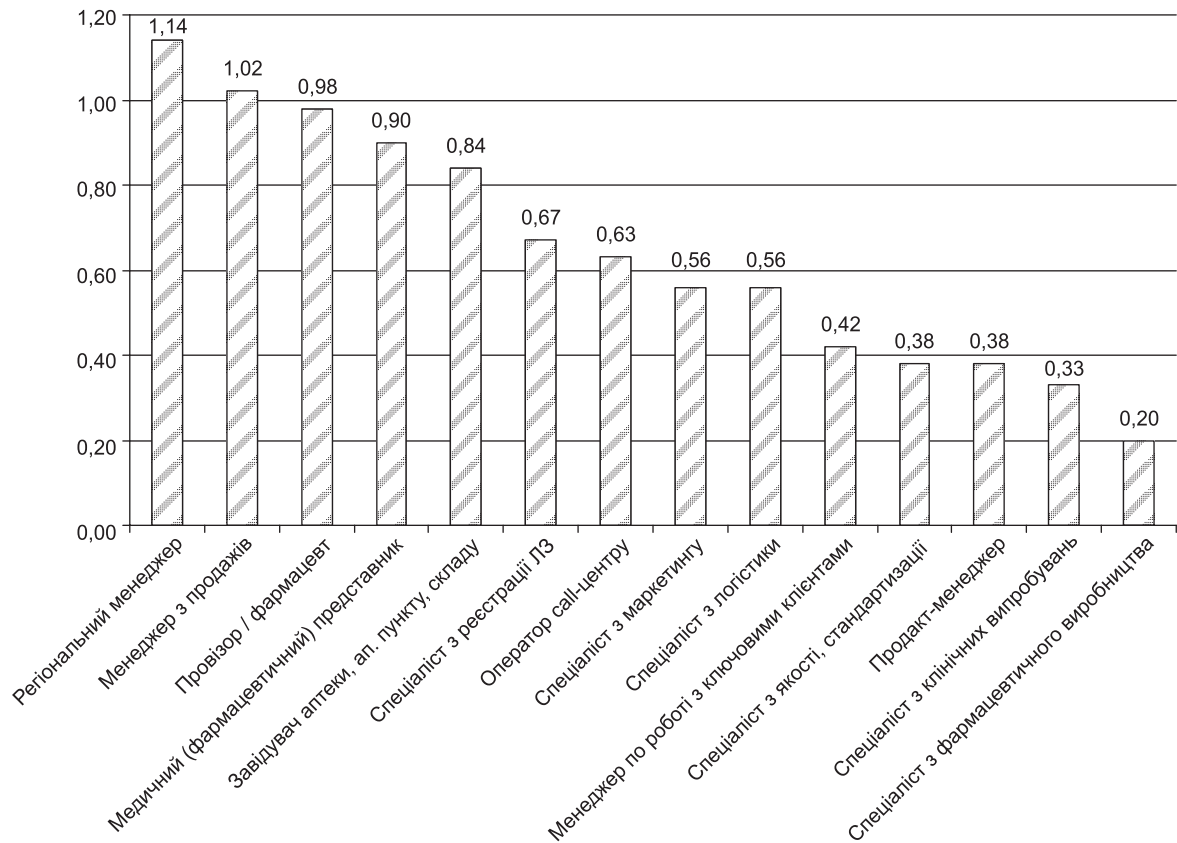

Рис. 4. Індеси відношення пропозицій до попиту на фармацевтичному ринку праці України за найбільш вакантними посадами (I квартал 2018 р.)

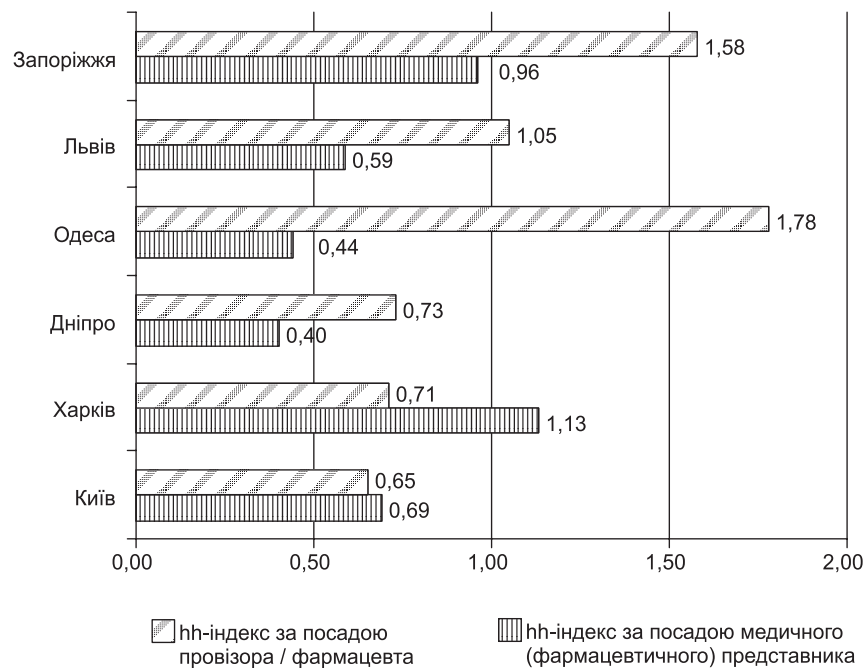

Рис. 5. Індеси відношення пропозицій до попиту за посадами провізора (фармацевта) і медичного (фармацевтичного) представника (I квартал 2018 р.)

Рис. 6. Прогноз стану фармацевтичного ринку праці України у 2018-2019 рр.

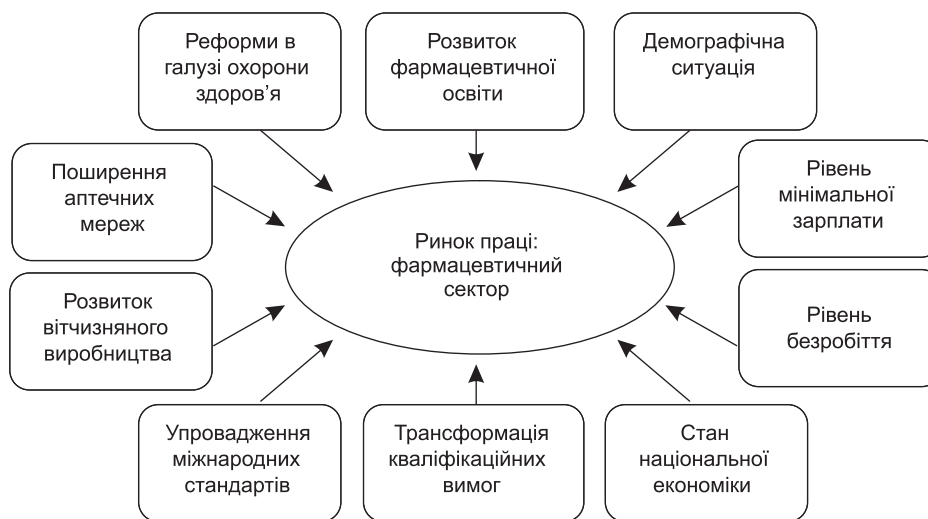

Рис. 7. Фактори, які впливають на розвиток вітчизняного ринку праці у сфері фармації

на ринку праці спеціалістів фармації у 2018-2019 рр. Рейтинг найбільш затребуваних та дефіцитних посад наведено на рис. 6.

Ринок праці у сегменті фармації – це економічний індикатор розвитку суспільства і галузі в цілому, який дуже тонко реагує на зміни соціально-економічної ситуації в країні та процеси, що відбуваються на фармацевтичному ринку. Отже, в межах дослідження сучасних тенденцій на ринку праці спеціалістів фармації нами також було сформовано перелік ключових факторів, під впливом яких формується цей ринок (рис. 7).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зважаючи на вищевикладене, можна зробити висновки, що затребуваність спеціалістів фармації на ринку праці України постійно зростає, що, зі свого боку,

обумовлено активним розвитком національного фармацевтичного сектора. На сьогодні вітчизняний ринок праці є дуже перспективним і привабливим для фахівців у сфері фармації. Цю тезу певною мірою підтверджують результати наших досліджень: для більшості посад, представлених на ринку праці, існує незадоволений попит у роздрібному сегменті, у сфері фармацевтичних розробок і випробувань, виробництва, дистрибуції і промоції ЛЗ.

У подальших дослідженнях доцільно продовжувати моніторинг кадрових порталів із працевлаштування стосовно вивчення попиту на спеціалістів фармації в динаміці, а також здійснити ретельний аналіз факторів, що впливають на формування фармацевтичного ринку праці.

Конфлікт інтересів: відсутній.

Перелік використаних джерел інформації

1. Тенденции рынка труда в фармацевтической отрасли Украины в 2016 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pharma.net.ua/publications/articles/16131-tendencii-rynka-truda-v-farmaceuticheskoy-otrasli-ukrainy-v-2016-godu>
2. Українські фармацевти заробляють до 16 тисяч гривень на місяць [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <https://kharkov.hh.ua/article/14212>
3. Где может сделать карьеру фармацевт? Обзор возможных вариантов трудоустройства для специалистов с фармацевтическим образованием / Пресс-служба Еженедельника «Аптека» // Еженедельник «Аптека». – 2017. – № 22 (1093). – С. 14.
4. Дмитрик, Е. Актуальные HR-тенденции: на фармрынке наступает эра «рынка кандидата» / Е. Дмитрик // Еженедельник «Аптека». – 2017. – № 21 (1092). – С. 11.
5. Мнушко, З. М. Аналіз сучасних тенденцій та кадрових пропозицій на вітчизняному ринку праці фахівців фармації / З. М. Мнушко, І. В. Пестун, Г. С. Бабічева // Еженедельник «Аптека». – 2010. – № 40 (761). – С. 8.
6. Городецька, В. І. Дослідження фармацевтичного ринку праці в сфері управління якістю / В. І. Городецька, В. О. Лебединець, С. М. Коваленко // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. – 2013. – № 6 (32). – С. 22-29.
7. Посилкіна, О. В. Дослідження вимог роботодавців до кандидатів на посаду менеджера із соціальної відповідальності сучасних фармацевтичних підприємств / О. В. Посилкіна, Ю. С. Братішко // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. – 2016. – № 3. – С. 38-44.
8. Сагайдак-Нікітюк, Р. В. Дослідження стану забезпечення фармацевтичної галузі фахівцями з логістики / Р. В. Сагайдак-Нікітюк, О. В. Посилкіна, Н. В. Демченко, О. В. Козирева // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. – 2014. – № 5. – С. 63-68.
9. Братішко, Ю. С. Сучасні аспекти управління персоналом фармацевтичних компаній / Ю. С. Братішко, Г. П. Глюскіна // Професійний менеджмент в сучасних умовах розвитку ринку : матеріали IV наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Харків, 3 листоп. 2015 р. – Х., 2015. – С. 294-297.
10. Галій, Г. Л. Теоретичні і науково-практичні основи визначення компетенцій в управлінні персоналом фармацевтичних закладів : дис. ... д-ра фармац. наук : 15.00.01 / Г. Л. Галій. – Х., 2011. – 363 с.
11. Говоруха, М. О. Науково-практичне обґрунтування моделі удосконалення підготовки фахівців з менеджменту фармацевтичної галузі : дис. ... канд. фармац. наук : 15.00.01 / М. О. Говоруха. – К., 2017. – 212 с.
12. Кайдалова, А. В. Аналіз ринку праці фармацевтичної галузі у сучасних умовах розвитку / А. В. Кайдалова, А. А. Хачатрян // Професійний менеджмент в сучасних умовах розвитку ринку : матеріали III наук.-практ. конф., 4 листоп. 2014 р. – Х., 2014. – С. 394-395.
13. Онлайн-представництво Міжнародного кадрового порталу HeadHunter в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.hh.ua>
14. Портал з підбору персоналу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.jobs.ua>
15. Портал інтернет-рекрутинга в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.rabota.ua>
16. Кадровий портал в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.work.ua>
17. Двадцять лучших сайтов поиска работы в Украине 2018 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://itsales.camp/blog/luchshih-saytov-poiska-raboty-v-ukraine/>
18. Затребувані професії 2018 : повний список [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://novij-rik.pp.ua/9079-zatrebuvan-profesiyi-2018-povniy-spisok-noviy-rk-2018.html>
19. ТОП-10 найбільш затребуваних професій в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://kudapostupat.ua/top-10-najbil-sh-zatrebuvanih-profesij-v-ukrayini/>
20. Самі затребувані професії 2018 в Україні і Європі. Яку спеціальність обрати в 2018 році? [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://novij-rik.pp.ua/8974-sam-zatrebuvan-profesiyi-2018-v-ukrayin-yevrop-yaku-specalnst-obrati-v-2018-roc-noviy-rk-2018.html>

References

1. *Tendentsii rynka truda v farmatsevticheskoi otrasli Ukrainy v 2016 godu*. Available at: <http://pharma.net.ua/publications/articles/16131-tendencii-rynka-truda-v-farmaceuticheskoy-otrasli-ukrainy-v-2016-godu>
2. *Ukrayinski farmatsevyty zarobliaiut do 16 tisiach gryven na misiats*. Available at: <https://kharkov.hh.ua/article/14212>
3. Press-sluzhba Ezhenedelnika "Apteka" (2017). *Ezhenedelnik "Apteka"*, 22 (1093), 14.

4. Dmitrik, E. (2017). *Ezhenedelnik "Apteka"*, 21 (1092), 11.
5. Mnushko, Z. M., Pestun, I. V., Babicheva, G. S. (2010). *Ezhenedelnik "Apteka"*, 40 (761), 8.
6. Gorodetska, V. I., Lebedinets, V. O., Kovalenko, S. M. (2013). *Upravlinnya, ekonomika ta zabezpechennyyayakosti v farmatsiyi*, 6 (32), 22-29.
7. Posilkina, O. V., Bratishko, Yu. S. (2016). *Upravlinnya, ekonomika ta zabezpechennyyayakosti v farmatsiyi*, 3, 38-44.
8. Sagaydak-Nikityuk, R. V., Posilkina, O. V., Demchenko, N. V., Kozireva, O. V. (2014). *Upravlinnya, ekonomika ta zabezpechennyyayakosti v farmatsiyi*, 5, 63-68.
9. Bratishko, Yu. S., Glyuskina, G. P. (2015). Proceeding from Profesiinii menedzhment v suchasnyh umovah rozvytku rynku: *IV naukovo-praktychna konferentsiia z mizhnarodnoiu uchastiu (3 lystopada 2015)* (pp. 294-297). Kharkiv.
10. Gally, G. L. (2011). *Doctoral dissertation* (Pharmaceutical Science). National University of Pharmacy. Kharkiv, 363.
11. Govoruha, M. O. (2017). *PhD dissertation* (Pharmaceutical Science). Kyiv, 212.
12. Kaidalova, A. V., Hachatrian, A. A. (2014). Proceeding from Profesiinyi menedzhment v suchasnyh umovah rozvytku rynku: *III naukovo-praktychna konferentsiia (4 lystopada 2014)* (pp. 394-395). Kharkiv.
13. *Onlain-predstavnytstvo Mizhnarodnogo kadrovogo portal Head Hunter v Ukraini*. Available at: <http://www.hh.ua>
14. *Portal z pidboru personalu v Ukraini*. Available at: <http://www.jobs.ua>
15. *Portal Internet-rekrutynga v Ukraini*. Available at: <http://www.rabota.ua>
16. *Kadrovyy portal v Ukraini*. Available at: <http://www.work.ua>
17. *Dvadsat luchshyh saitov poiska raboty v Ukraine 2018*. Available at: <https://itsales.camp/blog/luchshih-saytov-poiska-raboty-v-ukraine/>
18. *Zatrebuvani profesii 2018: povnyi spysok*. Available at: <http://novij-rik.pp.ua/9079-zatrebuvan-profesyi-2018-povniy-spisok-noviy-rk-2018.html>
19. *TOP-10 naibilsh zatrebuvanyh profesiy v Ukraini*. Available at: <http://kudapostupat.ua/top-10-najbil-sh-zatrebuvanih-profesij-v-ukrayini/>
20. *Sami zatrebuvani profesii 2018 v Ukraini I Evropi. Yaku spetsialnist obraty v 2018 rotsi?* Available at: <http://novij-rik.pp.ua/8974-sam-zatrebuvan-profesyi-2018-v-ukrayin-yevrop-yaku-specalnst-obrati-v-2018-roc-noviy-rk-2018.html>

Відомості про авторів:

Пестун І. В., доктор фармацевтичних наук, професор, професор кафедри фармацевтичного маркетингу та менеджменту, Національний фармацевтичний університет (<http://orcid.org/0000-0002-4114-3564>). E-mail: irynapestun@ukr.net

Бабичева Г. С., кандидат фармацевтичних наук, асистент кафедри фармацевтичного маркетингу та менеджменту, Національний фармацевтичний університет (<http://orcid.org/0000-0002-5868-5239>). E-mail: babicheva.ann5@gmail.com

Information about authors:

Pestun I. V., Doctor of Pharmacy (Dr. habil.), professor of the Department of Pharmaceutical Marketing and Management, National University of Pharmacy (<http://orcid.org/0000-0002-4114-3564>). E-mail: irynapestun@ukr.net

Babicheva G. S., Candidate of Pharmacy (Ph.D.), teaching assistant of the Department of Pharmaceutical Marketing and Management, National University of Pharmacy (<http://orcid.org/0000-0002-5868-5239>). E-mail: babicheva.ann5@gmail.com

Сведения об авторах:

Пестун И. В., доктор фармацевтических наук, профессор, профессор кафедры фармацевтического маркетинга и менеджмента, Национальный фармацевтический университет (<http://orcid.org/0000-0002-4114-3564>). E-mail: irynapestun@ukr.net

Бабичева А. С., кандидат фармацевтических наук, ассистент кафедры фармацевтического маркетинга и менеджмента, Национальный фармацевтический университет (<http://orcid.org/0000-0002-5868-5239>). E-mail: babicheva.ann5@gmail.com

Надійшла до редакції 17.04.2018 р.